

Tygielski, Wojciech

"Istituzioni, Cultura e Società in Italia e in Polonia (Secc. XIII-XIX). Atti del Convegno italo-polacco di Studi Storici (Lecce-Napoli, 10-17 febbraio 1976)", wyd. Cosimo Damiano Fonseca, Lecce 1979 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/2, 411-412

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Istituzioni, Cultura e Società in Italia e in Polonia (Secc. XIII—XIX), „Atti del Convegno italo-polacco di Studi Storici” (Lecce—Napoli, 10—17 febbraio 1976, wyd. Cosimo Damiano Fonseca, Galatina Congendo Editore, Lecce 1979, s. 274.

Zorganizowana przed czterema laty w Lecce i Neapolu przez Komitet Nauk Historycznych PAN, Centralną Komisję Studiów Historycznych w Rzymie, Instytut Orientalny Uniwersytetu w Neapolu i Uniwersytet w Lecce tygodniowa sesja polsko-włoska poświęcona badaniom porównawczym instytucji kościelnych, kultury i społeczeństwa włoskiego i polskiego od XIII do XIX w., doczekała się w roku ubiegłym publikacji zasadniczej części swych materiałów.

Prezentowany tom polsko-włoski rozpoczyna zresztą serię publikacji „Saggi e Ricerche” („Studia i badania”) Instytutu Historii Średniowiecznej i Nowożytnej Uniwersytetu w Lecce. Publikację otwiera tekst wprowadzenia do prac symposium wygłoszony przez Cosimo Damiano Fonseca, który omówił wspólne zainteresowania badawcze historyków obu krajów, wspominał o związkach polsko-włoskich datujących się od końca X w. — momentu wejścia Polski w orbitę wpływów kulturalnych Europy zachodniej, podkreślił aktywny udział Polski w ruchu odnowy kościoła w XI i XII w., mówił o włoskich wpływach artystycznych w średniowieczu widocznych w architekturze XIII-wiecznych kościołów cysterskich, dominikańskich i franciszkańskich (Wrocław, Poznań, Gniezno, Kalisz), o apogeum tego oddziaływania w czasach zygmunto-wskich, wreszcie o symbolicznej dla czasów późniejszych postaci Canaletta.

W dalszej części swego wystąpienia prof. Fonseca podkreślił trafność stwierdzenia Jerzego Kłoczowskiego, sformułowanego jeszcze w 1959 r. w *Passo della Mendola*, iż historii chrześcijaństwa zachodniego w wiekach XI i XII nie można ograniczać do „starych” państw chrześcijańskich, lecz również dostrzegać trzeba rolę rejonów, które dołączyły do nich w ciągu X wieku — Skandynawii, Polski, Czech, Węgier. Problemy tych krajów musiały być oczywiście odmienne, lecz możliwości badawcze wynikające z ich porównywania i traktowania we wspólnym kontekście państw chrześcijańskich wydają się nie podlegać dyskusji. Stąd potrzeba studiów komparatystycznych pokazujących przebieg procesu chrystianizacji w zależności od miejscowych warunków, stosowane środki oddziaływania na nowe społeczności chrześcijańskie, stopniowo uzyskiwane rejony wpływów.

Właśnie I sekcja polsko-włoskiego symposium poświęcona była przemianom instytucji kościelnych w kontekście środowiska społeczno-geograficznego od wczesnego średniowiecza do epoki Oświecenia.

Dość syntetyczne ujęcie tych problemów dały referaty włoskie. Luigi Prodocimi omówił wczesnośredniowieczne instytucje kościelne Włoch północnych, a Cosimo Damiano Fonseca — Włoch południowych. Paolo Prodi protestując przeciwko schematycznym krytycznym ujęciom i podkreślając różnice regionalne przedstawił włoskie instytucje kościelne w okresie reformacji, a Mario Rosa — w obszernym referacie — zajął się instytucjami (biskupstwami, kapitułami, parafiami, państwem papieskim, kongregacjami, organizacjami charytatywnymi, klasztorami i przemianami ich liczebności, wreszcie różnorodnymi „misionarzami” obecnymi w społeczeństwie włoskim) w wiekach XVII i XVIII — podkreślając przemiany wynikające ze wzrostu znaczenia regionów wiejskich i oddziaływania kontrreformacji oraz kryzys, jaki niósł ze sobą nowy, oświeceniowy sposób myślenia.

Ze strony polskiej temat instytucji kościelnych podjął tylko Jerzy Kłoczowski — przedstawiając wielkie kierunki badań nad historią kościoła w Polsce średniowiecznej, od momentu chrystianizacji aż do trwałego ukształtowania się organizacji kościelnej w w. XIII i XIV. Zagadnień tych nie omawiano dla

epok późniejszych, natomiast Lech Szczucki zaprezentował wybrane wątki filozoficzne i teologiczne spotykane w Polsce w wieku XVI, a Janusz Tazbir zajął się okresem polskiej kontrreformacji mówiąc o teoriach politycznych w kulturze świeckiej i kościelnej w kontekście ówczesnych prądów religijnych i sfer społecznych ich oddziaływania.

W sekcji II zatytułowanej „Klasy rządzące a struktury polityczne” umieszczono referat Salvo Mastellone — „Myśl polityczna w epoce »Risorgimenta«” oraz piękny szkic Stefana Kieniewicz a pokazujący ścisły związek kościoła polskiego ze sprawą narodową w XIX wieku.

Trzecią część wydanych referatów zatytułowano — „Rolnictwo między gospodarką feudalną i kapitalistyczną”. Umieszczono tu dwa wystąpienia polskie — Antoniego Mączaka na temat społeczeństwa polskiego w dobie renesansu i Janiny Leskiewiczowej — o strukturze własności ziemskiej w Polsce od XVI do XVIII w. oraz dwa włoskie (Aurelio Lepre — „Wieś Włoch południowych od XVI do XVIII w.” i Gauro Coppola — „Nowe badania nad rolnictwem Lombardii między XVII i XVIII wiekiem”).

Obrady czwartej i ostatniej sekcji koncentrowały się wokół problemów historiografii, systemu edukacji i organizacji badań naukowych. Emanuel Rostworowski podkreślił znaczenie (nie tylko organizacyjne) szkolnictwa kościelnego w wieku XVIII, które stworzyło podstawy umożliwiające rewolucyjną oświeceniową reformę polskiego systemu nauczania, natomiast Paolo Brezzi mówił na temat nauczania historii na uniwersytetach włoskich.

Tom zamyka wieńczące obrady *discorso conclusivo* wygłoszone przez Cinzio Violante. Nawiązując do poprzedniego spotkania historyków polskich i włoskich w Warszawie, spotkań w Spoleto i Passo della Mandola oraz całości intensywnych od 1957 r. kontaktów naukowych podkreślił obustronne korzyści z tych spotkań płynące, pozwalające nie tylko dostrzegać oczywiste paralele w rozwoju obu krajów, lecz także przyjąć ujęcia komparatystyczne za stałą postawę badawczą. W swym wystąpieniu Cinzio Violante wskazał na konieczność intensywnego kontynuowania prac nad kartograficznymi opracowaniami historii Kościoła. Omawiając wzajemne korzyści płynące z polsko-włoskich kontaktów naukowych podkreślił, iż polskie metody archeologii średniowiecznej zostały zaadaptowane we Włoszech, a wpływ metodologicznych koncepcji Witolda Kuli dotyczących badania feudalizmu i etapów jego transformacji w kapitalizm jest współcześnie wyraźnie widoczny w pracach włoskich badaczy. Z kolei włoskie wpływy na historiografię polską zauważalne są w dziedzinie historii myśli (szesnastowieczne ruchy heretyckie, ideologia XVIII w.).

Niewątpliwą zaletą sympozjum, co znalazło odbicie w opublikowanych referatach, był fakt, iż nie ograniczono się tylko do porównania pod pewnym kątem historycznych realiów polskich i włoskich, lecz dokonano konfrontacji stanowisk co do niektórych problemów będących współcześnie obiektem zainteresowania historiografii europejskiej (proces formowania się wielkiej własności ziemskiej, przejście od ekonomii i feudalnych struktur społecznych do kapitalizmu, badania nad wsią i obciążeniami feudalnymi, przedstawianie różnic regionalnych).

Z drugiej strony nie sposób nie zauważyć, iż elegancko wydany w języku włoskim i francuskim tom cechuje brak spójności tematycznej, a dwa referaty nie zmieściły się nawet w niezwykle przecięt szerokości (XIII—XIX w.) tytułowych ramach chronologicznych.